

GEZAMENLIJKE
STRATEGIE
VGV

GESPREKSHANDLEIDING:
VROUWELIJKE GENITALE
VERMINKING
**BESPREKEN MET
MEISJES EN/OF
HUN FAMILIE**

01	INTRODUCTIEVRAGEN VERTREKKENDE VAN 3 BASISITUATIES	6
02	VERDIEPENDE VRAGEN	11
03	OMGAAN MET DE REACTIE VAN DE OUDERS	16
04	SIGNALERING BIJ EEN ANDERE INSTELLING	22

De handleiding richt zich tot **alle professionals (materniteit, Kind en Gezin, CLB, wijkgezondheidscentra, ...)**, die op een bepaald moment het delicate onderwerp vrouwelijke genitale verminking¹ (VGV) moeten bespreken met een meisje en/of haar ouders².

Deze tool werd ontwikkeld op basis van het rapport 'Standpunt preventie van VGV door de jeugdgezondheidszorg', uitgegeven door het Nederlandse RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) in 2010. Dit rapport werd door de Gezamenlijke Strategie voor de strijd tegen VGV aangepast aan de Belgische context met als doel richtlijnen uit te werken voor de preventie van VGV en de bescherming van meisjes in België.

De gespreks sfeer

De handleiding vormt slechts een leidraad. De vragen, en in het bijzonder de begrippen die vrouwenbesnijdenis aanduiden (snijden, traditie, vrouwenbesnijdenis, ...), moeten aangepast worden in functie van uw gesprekspartner(s).

Over het algemeen is het aangeraden te beginnen met meer algemene vragen en, naarmate het gesprek vordert, meer specifieke vragen te stellen. Dit om te verhinderen dat de gesprekspartner(s) het gevoel krijg(t)(en) aan een kruisverhoor onderworpen te worden. Het is belangrijk een vertrouwensrelatie op te bouwen en uw gesprekspartner(s) de ruimte te geven om onderwerpen aan te brengen waar u zelf niet aan gedacht had.

Afhankelijk van de antwoorden die u krijgt, zal u door de vragenlijst "reizen". Het is belangrijk de verkregen antwoorden steeds te noteren om te verhinderen dat u tijdens volgende gesprekken dezelfde vragen herhaalt.

DOEL VAN HET GESPREK

Het doel van het gesprek is **drieledig**:

- Evalueren of er een risico op besnijdenis bestaat voor het betrokken meisje. Als dit het geval is, nagaan op welk niveau van de risicoladder dit risico zich bevindt. (cf. triptiek met indicatoren van de risico-evaluatie, risicoladder en beslissingsboom).
- De betrokken personen uitleggen dat VGV een schending vormt van de mensenrechten en van de lichamelijke en psychologische integriteit. Het gaat om een ernstige inbreuk die gevaarlijke gevolgen heeft voor de gezondheid en in België bestraft wordt met een gevangenisstraf.
- Indien een meisje niet sinds haar geboorte werd opgevolgd, bepalen of het meisje besneden is om haar indien nodig door te verwijzen en om (een) (jongere) zusje(s) te kunnen beschermen.

Volgende boodschappen moeten tijdens het gesprek overgebracht worden:

- Vrouwenbesnijdenis heeft gevolgen op korte en lange termijn.
- Het is schadelijk voor de lichamelijke en mentale gezondheid van meisjes.
- Sinds 2001 bestaat er een wet die vrouwenbesnijdenis in België verbiedt: Artikel 409 van het Strafwetboek. " § 1. Hij die eender welke vorm van verminking van de genitaliën van een persoon van het vrouwelijk geslacht uitvoert, vergemakkelijkt of bevordert, met of zonder haar toestemming, wordt gestraft met gevangenisstraf van drie jaar tot vijf jaar. De poging wordt gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot een jaar. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die aanzet tot eender welke vorm van verminking van de genitaliën van een persoon van het vrouwelijk geslacht of er, direct of indirect, schriftelijk of mondeling reclame voor maakt of doet maken, uitgeeft, verdeelt of verspreidt. § 2. Indien de verminking uitgevoerd wordt op een minderjarige of met een winstoogmerk, is de straf opsluiting van vijf jaar tot zeven jaar."
- Eenieder (ouders en/of besnijd(st)er) kan, op basis van artikel 409 van het Strafwetboek, in België vervolgd worden wanneer hij/zij zich binnen of buiten de grenzen van het grondgebied schuldig maakt aan VGV (extraterritoriale bevoegdheid – art 10 bis Wetboek van Strafvordering).

U stelt zich voor als gesprekspartner en u legt uit **welke rol u als deskundige vervult**: VGV vormt vanaf dit moment een gespreks- en

sensibiliseringsonderwerp dat aangekaart zal worden tijdens de ontmoetingen. U biedt aan de ouder(s) te helpen de besnijdenis van de dochter(s) te verhinderen.

De voorbeeldzinnen hebben als doel duidelijk te maken **welke factoren belangrijk zijn om het risico juist in te schatten**. Dit om te verhinderen dat er te snel en ten onrechte geoordeeld zou worden dat er geen risico bestaat of, in tegendeel, dat een risico overschat wordt.

Het gaat om **volgende risicofactoren**:

- Werd de moeder besneden?
- Werd de oudere zus of werden de oudere zussen besneden?
- Hoe staan beide ouders tegenover de besnijdenis van hun dochter³?
- Hoe denkt de familie of hoe denken andere invloedrijke personen voor de familie in België (of in Europa) over VGV?
- Hoe staan de families van beide ouders in het land van herkomst tegenover VGV?
- Zijn beide ouders op de hoogte van de gezondheidsproblemen die VGV kan veroorzaken?
- Weten beide ouders dat er in België gevangenisstraffen staan op VGV?

04

INTRODUCTIEVRAGEN VERTREKKENDE VAN 3 BASISITUATIES

De manier waarop u het onderwerp VGV aankaart is bepalend voor de antwoorden die u op uw vragen zult krijgen. Gezien het om seksualiteit gaat is het belangrijk eerst een vertrouwensrelatie op te bouwen. Als u nog geen vertrouwensrelatie heeft met uw gesprekspartner(s), is het belangrijk hiertoe stappen te ondernemen. Het is niet erg als enkele vragen onbeantwoord blijven: gun de relatie wat tijd om zich te ontwikkelen. De familie kan u tijdens een volgende afspraak meer vertellen.

Tijdens een eerste ontmoeting met de familie kunt u zich op volgende manieren positioneren:

'Ik heb onlangs iets interessants gezien/gelezen, ... Ik zou hier graag eens met u (jullie) over spreken, want ik denk dat u (jullie) me kunt (kunnen) helpen om dit beter te begrijpen / ik denk dat u (jullie) me hier meer uitleg over kunt (kunnen) geven.'

'Ik zou graag eens spreken over de gezondheid en het welzijn van uw (jullie) dochter en uzelf/uw partner.'

OPGELET:

- ! In de basissituaties die hieronder besproken worden, wordt uitgegaan van een gesprek met één van de ouders.
- ! Het is belangrijk open vragen te stellen en de familie ruimte te geven om de informatie, die zij met u over het onderwerp willen delen, over te brengen.
- ! Het woord "VGV" wordt zelden gebruikt. Wees aandachtig voor de woorden die de personen gebruiken (bijvoorbeeld: de traditie ondergaan,

beneden gesneden zijn, besneden, ...) en neem dezelfde woorden over tijdens het gesprek.

- ! Het is belangrijk om alles wat gezegd werd goed te noteren in het dossier, zodat dezelfde vragen en reactie hierop niet herhaald worden.
- ! Pas het gebruik van de woorden 'vader, partner, echtgenoot, ...' aan aan de familiale situatie.
- ! Bij sommige families is het nodig in een relatief korte tijd verschillende gesprekken te voorzien met dezelfde personen (professionelen en familie) om alle vragen te kunnen bespreken.

1

DE MOEDER IS
AFKOMSTIG UIT
EEN LAND WAAR
VGV UITGEVOERD
WORDT MAAR U
WEET NIET OF ZE
BESNEDEN IS

Het is mogelijk dat tijdens de eerste ontmoeting enkel één van de ouders aanwezig is. Ook in dit geval moet het onderwerp aangekaart worden.

- 'Ik zou u nog iets willen vragen over een onderwerp dat te maken heeft met uw land van herkomst. In [naam van het land] worden veel meisjes besneden. Heeft u hier al over horen praten? Weet u wat dit inhoudt? Wat betekent VGV voor u?'
- 'Ik heb gehoord dat (sommige) vrouwen in uw land van herkomst [naam van het land] de traditie ondergaan/besneden worden en dit belangrijk vinden. Bent u/ is uw partner besneden? Wat vindt u daarvan? Kunt u me hier wat meer over vertellen?' → Hierbij kunt u gebruik maken van de kaart met de prevalentie van VGV in de wereld.
- 'We hebben al gepraat / mijn collega heeft al gepraat over uw familie en uw kind. We hebben al een aantal belangrijke zaken besproken. Ik zou ook graag eens met u spreken over de besnijdenis van meisjes.'
- 'Is het in uw gemeenschap de gewoonte om meisjes te besnijden?'

2

U WEET DAT
DE MOEDER
BESNEDEN IS
(VIA DOSSIER OF
DOORVEWIJZING)

• Van de materniteit naar een andere dienst

- > 'Ik zie in het dossier van de verloskundige/ gynaecolo(o)ge/verpleegkundige dat u/ uw partner besneden bent/ is? Kunt u me hier iets meer over vertellen?'
- > 'Ik zie in het dossier van de verloskundige/ gynaecolo(o)g(e)/verpleegkundige dat hij/zij met u gesproken heeft over VGV. Kunt u me hier iets meer over vertellen?'
- > 'Ik zie in het dossier van de verloskundige/ gynaecolo(o)g(e)/verpleegkundige dat u/ uw partner besneden bent/ is en dat dit problemen heeft veroorzaakt tijdens de zwangerschap/bevalling. Kunt u me hier iets meer over vertellen?'

• Interne doorverwijzing

- > '(Tijdens een huisbezoek of tijdens de afgelopen consultatie/ het laatste gesprek) heeft u met mijn collega gepraat over VGV en de tradities in uw land van herkomst / heeft u verteld dat u/ uw partner besneden bent/ is. Mijn collega heeft u toen meegedeeld dat wij hier later nog verschillende keren op terug zouden komen. Hoe voelt het voor u om over VGV te praten? Wilt u hier nog iets over vertellen of heeft u nog vragen? Als u later nog vragen heeft of hulp nodig heeft, mag u zeker naar mij toe komen.'

> 'U heeft me verteld wat er gebeurt in uw land. (Terugkomen op wat de persoon tijdens een vorig gesprek eventueel verteld heeft, bijvoorbeeld flashbacks, pijn, herinneringen of nachtmerries, ...). Hoe staat de overheid in uw land tegenover deze praktijk? Net als in vele Afrikaanse landen (Guinee, Burkina Faso, Senegal, ...), is VGV ook in België verboden. In België leren we niet over VGV op school. Gelukkig zijn er wel verenigingen die hierrond werken en deskundigen zoals artsen, psychologen en seksuologen opleiden. Deze mensen kunnen u helpen als u problemen hebt die te maken hebben met besnijdenis.'

> 'Heeft u al over besnijdenis gepraat met uw partner? Weet u hoe hij/ zij erover denkt? Als het antwoord negatief is: Wat zou u er van denken om er eens met hem/ haar over te praten? Hoe zou dit zijn? Wat zou er kunnen gebeuren? → Het is belangrijk beide ouders te betrekken bij de preventie. Nadat u deze vragen besproken heeft, is het interessant een ontmoeting met beide ouders te overwegen.

GESPREK MET HET MEISJE ZELF (INDIEN U NIET WEEET OF ZE AL DAN NIET BESNEDEN IS)⁴

Het is belangrijk het meisje als de belangrijkste gesprekspartner te beschouwen en haar ook zo te behandelen. Verwijs niet onmiddellijk naar de familie, want dan kunnen loyaliteitsconflicten ontstaan. (Misschien weet het meisje wat haar ouders over VGV denken, en zal ze de antwoorden op uw vragen hiervan laten afhangen.)

Zorg ervoor dat u het onderwerp aankaart met behulp van de juiste tools, waarmee het kind zich kan identificeren. Bijvoorbeeld: affiche, strip "Diariatou ten opzichte van de traditie", liedjes op youtube. (Mogelijke artiesten: Sayon Bamba "L'excisée", Tiken Jah Fakoly "Non à l'excision", Bafinkul "Exciser c'est pas bon", Bambino "Non à l'excision", Smockey "Tomber la lame" etc.)

OM HET ONDERWERP TE INTRODUCEREN :

> 'Ik heb onlangs iets erg interessants gehoord/gelezen. Ik zou er graag eens met jou over spreken, want ik denk dat jij me kan helpen om het beter te begrijpen...' (Bijvoorbeeld: Ik heb een documentaire gezien op Eén, ik heb de film "Desert Flower" gezien, ...). 'Heb je hier al eens over horen praten? Weet je wat de gevolgen ervan zijn?' → Deze introductie kan het gesprek openen en kan

heel wat vragen met zich meebrengen, waarop de hulpverlener zal moeten antwoorden.

> 'Weet je wat VGV is? Heb je hier al over horen spreken? Waar? Hoe? Met wie? Door wie? Wat weet je hierover?' (Films, boeken, liedjes, reclame, documentaires, ervaringen in de familie, ...).

- **Meisjes vanaf 12 jaar:** Luister eerst naar wat het meisje te vertellen heeft, en bespreek dan thema's die met gezondheid te maken hebben (menstruatie, ...).

- **Jongere meisjes:** Zorg ervoor dat u gemakkelijke woorden (maar geen simplistische woorden!) gebruikt die verstaanbaar zijn voor het kind. Ga aan het einde van het gesprek na wat het meisje onthouden heeft en vul eventueel aan/verbeter. Gebruik gepaste tools om het onderwerp aan te kaarten (bijvoorbeeld: de kaart met de prevalentie van VGV in de wereld, de strip "Diariatou ten opzichte van de traditie", ...). 'Hebben jullie eens een feest gevierd voor jou of je zussen?' [Opgelet: er wordt niet in elk land een feest georganiseerd ter gelegenheid van de besnijdenis]. 'Hoe was dat feest? Wie was de 'koningin' van het feest? Wie waren de belangrijke mensen? Hebben jullie veel plezier gemaakt tijdens dat feest? Zijn er mensen verwond?'

> Stel de vragen vermeld op pagina 15, hoofdstuk 2.6: "Vragen in verband met eventuele complicaties indien het meisje besneden is".

> Het is belangrijk samen met het meisje het risico te evalueren, en dit zowel voor haar zelf als voor haar familie (zussen, nichten, ...): 'Ben jij onlangs nog ziek geweest? /Zijn je zussen

of nichten onlangs nog ziek geweest? Moest je toen/moesten zij toen in bed blijven liggen? Heb jij/hebben zij toen pijn gehad? Hebben jullie toen samen kunnen spelen? ...'

- **'Praten jullie thuis over VGV?'** → Op deze manier kunt u te weten komen of de familie al dan niet open over het thema praat. Wordt er rechtstreeks met het kind over het thema gepraat? Heeft ze een gesprek gehoord zonder dat de volwassenen dit wisten? ...

EENS EEN VERTROUWENSRELATIE TOT STAND GEKOMEN IS:

- 'Wat vind jij van VGV?'
 - 'Willen je ouders of familie dat je besneden wordt? Indien dit het geval is, hoe denk jij hierover? Wil je zelf besneden worden?'
 - (Indien het meisje tegen de besnijdenis is) 'Kun je steun vinden bij een vertrouwenspersoon?'
 - 'Stel je eens voor dat je te weten komt dat je ouders gepland hebben om je de volgende dag te laten besnijden. Wat zou je doen? Wat zou je willen doen? Hoe zou je reageren?'
- > Indien het kind niets wil doen is het nodig het kind te sensibiliseren. Dit is een werk op lange termijn.
- > Indien het kind wil reageren: zorg ervoor dat u haar voldoende informeert over haar rechten, en ga na of er vertrouwenspersonen in haar omgeving aanwezig zijn die haar kunnen steunen enz.

De vragen moeten aangepast worden in functie van het gedrag van het kind: is ze open of gesloten? Als het kind zich openstelt, kunt u directe vragen stellen: 'Is er iemand in je familie besneden? Wat vind je van VGV?', ...

Zorg ervoor dat het kind weet dat ze steeds bij u terecht kan en dat ze altijd mag terugkomen als ze meer vragen heeft, of als ze hulp nodig heeft indien ze vreest voor een besnijdenis.

AAN DE HAND VAN HET GESPREK PROBEERT U TE WETEN TE KOMEN:

- Wat het kind weet over VGV.
- Of de praktijk in haar omgeving uitgevoerd wordt (hierdoor wordt het risico voor haar groter).
- Of ze ergens terecht kan met eventuele vragen.

02

VERDIEPENDE VRAGEN

- 'U heeft me verteld dat u/ uw partner besneden werd, wilt u me hier wat meer over vertellen? Is het een traditie in uw gemeenschap om meisjes te besnijden? Zijn de zussen van dit meisje besneden? Wilt u of uw partner dat uw dochter besneden zou worden?'

1

ALS DE MOEDER NIET BESNEDEN IS

- Als uw gesprekspartner aangeeft dat zij/ de moeder niet besneden is, is het belangrijk te weten welke etniciteit de moeder heeft. Als dit een etniciteit is waarbij het risico op besnijdenis bestaat, kunt u vragen: 'Wat vond uw familie van VGV? Hoe bent u/ is uw partner aan de besnijdenis kunnen ontsnappen?'
- 'Werden andere vrouwen van uw gemeenschap besneden? Hoe is het voor u om niet besneden te zijn/ om samen te zijn met een vrouw die niet besneden is?'

2

ALS DE MOEDER BESNEDEN IS

- 'Hoe oud was u/ zij toen u/ ze besneden werd?'
- 'Hoe was het voor u/ voor uw partner om deze praktijk te ondergaan?'
- Indien uw gesprekspartner u nog nooit eerder iets verteld heeft over haar besnijdenis: 'Op welke manier bent u/ is zij besneden?' Vraag hem/haar dit te beschrijven of vraag, indien mogelijk, aan te duiden op een afbeelding om welk type besnijdenis het gaat. Soms zeggen de ouders 'een klein beetje besneden'. In dit geval blijkt het vaak te gaan om een clitoridectomie (type 1). Stel de mogelijkheid voor om tekeningen van de verschillende types vrouwenbesnijdenis te bekijken (gebruik hiervoor de fiche met tekeningen van de verschillende types besnijdenis⁵). Vraag welk type zij/ de moeder ondergaan heeft. Zo kunt u uitleggen wat de verschillende types inhouden, kunt u meer informatie geven en kunt u een gepaste begeleiding aanbieden.

Opgelet: Het is mogelijk dat een vrouw (of haar partner niet weet welk type besnijdenis ze heeft ondergaan of welke delen er bij haar weggesneden zijn. Niet iedereen kent de anatomie van de vrouwelijke genitaliën.

- 'Is het in uw gemeenschap de gewoonte om meisjes te besnijden?'
- 'Wat betekent VGV voor u?'
- 'Welk belang hecht u aan VGV?'
- 'Ik heb horen zeggen dat de dag van de besnijdenis in sommige landen een mooie dag/een feestdag is. Is dit in uw land van herkomst ook zo? Kunt u me hier wat meer over vertellen?'
- 'Zijn er complicaties geweest na uw/ uw partners besnijdenis? Had u/ zij bijvoorbeeld pijn tijdens het plassen of tijdens seksuele relaties? Hoe gaat dat vandaag?'
- 'Denkt u/ uw partner soms nog terug aan uw/ de besnijdenis? Hoe voelt u/zij zich dan?' (Indien uw gesprekspartner zegt dat ze triest of terneergeslagen is, kunt u vertellen over het bestaan van psychologen/seksuologen. U kunt doorverwijzen indien dit wenselijk is).
- 'Wat zijn u en/of uw partner van plan met uw dochter? Wilt u/uw partner dat uw dochter besneden wordt?'

GESPREK OVER DE RELATIE MET DE FAMILIE EN OVER HUN MENING MET BETREKKING TOT DE PROBLEMATIEK, ONGEACHT OF DE MOEDER BESNEDEN IS

OPGELET:

! Dit is geen ondervraging. Het doel van deze paragraaf is om na te gaan hoe de familie over de praktijk denkt en wie eventueel een rol kan spelen in het voortzetten van de praktijk in deze familie

- 'Zijn de vrouwen in uw wijk/omgeving besneden?'
- 'Hoe gebeurt dit?'
- 'Wat denken de vrouwen in uw familie van VGV?' (Grootmoeder langs vaderszijde/ moederszijde, tantes, schoonzussen, moeders, schoonmoeders, zussen ...). => De personen die de ouders eerst vermelden, schetst een idee van wie het dichtst bij het gezin staat.
- 'Wat denken de mannen in uw familie van meisjesbesnijdenis?' (Grootvader langs moederszijde/vaderszijde, oom, vader, schoonbroers, ...).

Aan de hand van de antwoorden op deze vragen kunt u een beeld schetsen van wie "voor" of "tegen" VGV is. U kunt ook te weten komen welke vrouwen besneden werden. Indien dit laatste nog niet duidelijk is, kunt u meer

directe vragen stellen en verduidelijken over welke vrouw van de familie u nog geen antwoorden heeft gekregen.

- 'Werden de vrouwen van uw familie besneden?'
- Indien er zussen zijn: 'Werden de zussen van dit meisje besneden?'
- 'Werden uw zussen besneden? Werden de zussen van uw partner besneden?'
- 'Werden de dochters van uw zus/schoonzus besneden?'

→ Aan de hand van deze vragen krijgt u een beeld van de tradities die een rol spelen in de familie.

Om antwoorden op de twee laatste vragen te krijgen, moet er ingeschat worden of uw gesprekspartner bereid is de vragen te beantwoorden.

- 'Weet u op welke manier deze vrouwen besneden werden?'
- 'Weet u hoe oud deze vrouwen waren toen ze besneden werden?'

U kunt het gesprek afronden door te vragen wie meisjes besnijdt in de gemeenschap. Als dit een familielid is, wijst dit op een hoog risico voor de kinderen.

4

BEPALEN WELKE INVLOED FAMILIELEDEN EN ANDERE PERSONEN IN DE OMGEVING (ZOWEL IN BELGIE ALS IN HET LAND VAN HERKOMST) HEBBEN OP DE BESLISSING VAN DE OUDERS.

(Stel deze vragen ook indien de ouders aangeven dat ze hun dochter niet willen laten besnijden⁴)

- 'Bent u, sinds u in België woont, nog teruggekeerd om uw familie te bezoeken?'

JA:

- > 'Hoe is dit verlopen?'
- > 'Heeft u daar een huis? Bij wie logeert u?'
- > 'Hoe brengen de kinderen de dag door? Waarmee houden de kinderen zich bezig?'

→ U zou meer informatie moeten krijgen over bij welke personen het gezin op bezoek gaat. Of de kinderen soms alleen blijven? Wie op reis is vertrokken? Is de hele familie samen gegaan of zijn de kinderen thuis gebleven? Welke kinderen zijn thuis gebleven? Waarom?

NEE:

- > 'Wat zijn uw plannen voor de toekomst?'

- 'Heeft u familie in Europa?'

JA:

- > 'Gaat u hen soms bezoeken?'
- > 'Hoe verlopen uw bezoekjes aan deze familie?'
- > 'Ik heb de krant gelezen en ik weet dat VGV wordt uitgevoerd in sommige Europese landen. Wat denkt u hiervan? U gaat elk jaar naar (naam van het land), heeft u hier al over horen praten?'

- 'Hoe denken uw vrienden in België over VGV?'
- 'Spreken zij soms met u over de besnijdenis van uw dochter(s)? Hoe reageert u hierop?'
- 'Weet u hoe uw (schoon)moeder/(schoon)zussen/vrienden zouden reageren indien u zou beslissen uw dochters te laten besnijden / **niet te laten besnijden?**'
- 'Indien uw familie zou wensen dat u uw dochter(s) laat besnijden, zou u dit kunnen verhinderen? Wat zou u kunnen doen om uw kinderen te beschermen? Wat mist u om uw kinderen te kunnen beschermen? Wat heeft u nodig? Hoe zouden we u concreet kunnen helpen?'

→ Aan de hand van deze vragen kunt u het engagement van de familie bepalen. De antwoorden zullen u een beeld schetsen van de interne en externe hulpmiddelen waarover uw gesprekspartner beschikt. Aarzel niet om te vragen of zij/hij verenigingen kent in het land van herkomst, die de familie zouden kunnen sensibiliseren'. Afhankelijk van wat de persoon hierop antwoordt, zult u op dit moment de persoon zelf al dan niet moeten sensibiliseren. Indien de situatie geruuststellend lijkt, kunt u het gesprek afsluiten op een positieve noot.

INDIEN U TERUGKOMT OP EEN GESPREK DAT EERDER GEVOERD WERD

Als de antwoorden op de volgende vragen al beantwoord werden in een vorig gesprek, is het niet nodig ze opnieuw te stellen. Het kan wel nuttig zijn terug te komen op deze vragen als u het nodig acht te controleren of de eerder besproken stappen ondernomen werden door uw gesprekspartner.

- 'Ik zie in het dossier van uw dochter dat u/ uw partner besneden bent/ is en dat u van plan bent uw dochter te laten besnijden. Tijdens ons vorig gesprek heeft u informatie gekregen over de psychologische, medische en sociale gevolgen, de wetgeving, enz. Heeft u hier al eens over nagedacht? Wat heeft u gedaan met de informatie die we u gegeven hebben? (heeft u er met andere personen over gepraat, heeft u erover gelezen, ...) En hoe denkt u hier nu over?'
- 'Ik zie in het dossier van uw dochter dat u/ uw partner niet besneden bent/ is en dat u uw dochter niet wilt laten besnijden. [Positief benadrukken!] Denkt u hier nog steeds zo over? En hoe denkt uw partner over de besnijdenis van de meisjes? Wat denkt uw omgeving ervan? Heeft u nog contact met uw familie in uw land van herkomst? Hoe denken zij over VGV? Op welke leeftijd wordt de besnijdenis normaal gezien uitgevoerd?'
- 'Ik lees in het dossier van uw dochter dat u/ uw partner besneden bent/ is en dat u twijfelt om uw dochter al dan niet te laten besnijden. Tijdens ons vorig gesprek heeft u informatie ontvangen over de psychologische, medische en sociale gevolgen, de wetgeving, enz. Hoe denkt u hier nu over?'

VRAGEN IN VERBAND MET EVENTUELE COMPLICATIES INDIEN HET MEISJE BESNEDEN IS

- 'Heb je soms ergens pijn? Heb je soms buikpijn? Heb je pijn bij het plassen?'
- 'Hoe lang duurt het om te plassen?' [Vraag niet of het plassen normaal verloopt, want voor vrouwen en meisjes die besneden werden is het vaak normaal dat plassen lang duurt.]
- 'Lukt het ook om snel te plassen?'
- 'Gebeurt het soms dat je nog voor je het toilet verlaat opnieuw moet plassen? Heb je het gevoel dat er nog urine blijft zitten?'
- 'Verlies je urine als je loopt?'
- (Deze vraag kunt u enkel stellen aan een ouder meisje) 'Wat vind je van het feit dat je besneden bent?'
- **Als het meisje al menstrueert:**
 - > 'Hoeveel dagen duurt je menstruatie?'
 - > 'Heb je het gevoel dat het bloed gemakkelijk kan wegvloeien?'
 - > 'Hoe lang heb je pijn? Verschillende dagen/een paar uur?'
 - > 'Wat helpt je om deze periode te verdragen?'
 - > 'Welke kleur heeft het bloed?'

OMGAAN MET DE REACTIE VAN DE OUDERS

De reactie van de ouders is telkens bepalend voor de manier waarop u het gesprek zult voortzetten. Let zeker ook op de non-verbale communicatie.

DE OUDER ZEGT DAT ZIJ/HIJ HET MEISJE NIET ZAL LATEN BESNIJDEN

- 'Wat vindt uw partner hiervan? Heeft u hier al over gesproken? Hoe heeft uw partner gereageerd?'
- 'Hoe heeft u dit besproken met de familie (hier of in het land van herkomst)? Hoe hebben zij gereageerd? Wat zou er gebeuren als u met uw dochter terug zou moeten keren naar uw land van herkomst?'

Indien de ouder nog niet eerder over het onderwerp gesproken heeft met de familie:

- > 'Wat bent u van plan te doen?'

- > 'Hoe zou het zijn om er eens met hen over te praten?'
- > 'Wat denkt u dat u zou doen indien u met uw dochter zou terugkeren naar uw land van herkomst?'
- > 'Kunt u rekenen op de steun van uw familie? Op wie kunt u precies rekenen?'

- 'Hoe reageert de gemeenschap op uw beslissing? Heeft u er met de gemeenschap over gepraat? Wat denken zij?'
- 'Wat vinden de andere mensen in uw omgeving? Zijn er andere personen die een belangrijke rol spelen in de zorg en de opvoeding van uw kind? Heeft u een bepaald vertrouwenspersoon aan wie u raad kunt vragen?'
- 'Waar woont uw familie? Wat denken zij hiervan?'
- Voor meer voorbeeldzinnen, zie hoofdstuk 2.4 (p13): "Bepalen welke invloed de familie en andere personen in de omgeving (zowel in België als in het land van herkomst) heeft op de beslissing van de ouder".

2

DE OUDERS ANTWOORDEN NIET OP DE VRAGEN EN WEIGEREN TE PRATEN

- 'Ik kan mij vergissen, maar ik heb het gevoel dat u wat (definieer het gevoel van de ouders: bang, onzeker, argwanend, kwaad) bent. Het was zeker niet mijn bedoeling u voor blok te zetten. Maar als deskundige moet ik letten op de gezondheid van de kinderen. Dat is mijn werk. En als u zegt dat u (naam kind) wil laten besnijden, maak ik mij zorgen. Het is mijn plicht u te vertellen dat er een wet bestaat. Ik zou hier graag met u over praten.'

→ Observeer de reactie van uw gesprekspartner(s). Plan, indien nodig, een nieuwe afspraak of ga onmiddellijk verder.

→ Als u al een gesprek met de ouders heeft gehad, en één van de ouders toen gereageerd heeft, kunt u hierop voortbouwen. Bijvoorbeeld: de moeder heeft verteld dat ze door haar besnijdenis problemen heeft. Herinner de ouders hieraan om hen te sensibiliseren en om aan te tonen dat uw ongerustheid gebaseerd is op daadwerkelijke feiten.

- 'Ik merk dat het momenteel moeilijk is om over dit onderwerp te praten.'
- 'Ik zie dat u momenteel niet over dit onderwerp wilt praten. Dat begrijp ik.'

- (Herhaal eventueel) 'Toch ben ik, als hulpverlener, verplicht om te letten op de gezondheid van de kinderen. Dat is mijn werk. En als u zegt dat u (naam kind) wilt laten besnijden, maak ik mij zorgen. Het is mijn plicht u te vertellen dat er een wet bestaat. Ik zou hier graag met u over praten.'

→ Observeer opnieuw de reactie van uw gesprekspartner. Plan, indien nodig, een nieuwe afspraak of ga onmiddellijk verder.

3

DE OUDER IS TERUGHOUDEND EN GEEFT AAN HET MOEILIK TE VINDEN OM OVER DIT ONDERWERP TE PRATEN

- 'U zegt/ik zie dat u het moeilijk vindt om over VGV te praten. Dit kan ik goed begrijpen. Het is moeilijk om dit onderwerp te bespreken' (let op de reactie van uw gesprekspartner) 'Kan ik iets doen om u op uw gemak te stellen?' Eens u merkt dat uw gesprekspartner klaar is om verder te gaan: 'Als u akkoord gaat, zou ik graag begrijpen waarom dit moeilijk is voor u?' [Toon empathie] 'Is er iemand waarmee u hier wel over kunt praten?'

→ Aan de hand van deze vraag kunnen personen aangeduid worden met wie de ouder zal kunnen praten. Het is belangrijk de ouder

de mogelijkheid te geven zelf te kiezen of jullie nu of tijdens een volgend gesprek verdergaan.

- 'Ik zal op een andere keer op het onderwerp terugkomen. Ik zal blij zijn om er dan met u over te kunnen spreken.'

4

DE OUDER WEIGERT OVER HET ONDERWERP TE PRATEN OMDAT HET UW ZAKEN NIET ZIJN

- 'Ik kan mij vergissen, maar ik heb het gevoel dat u wat (definieer het gevoel van de ouders: bang, onzeker, argwanend, kwaad) bent. Het was zeker niet mijn bedoeling u voor blok te zetten. Kunt u me vertellen waarom het mijn zaken niet zijn? Ik wil u graag begrijpen en ik wil u niet verder tegen de borst stoten.' [Geef de ouder de mogelijkheid zichzelf uit te drukken.]
 - > Indien de persoon weigert met u te praten omdat u geen deel uitmaakt van dezelfde gemeenschap → met wie zou de ouder er wel over kunnen praten?
 - > Indien de persoon weigert te praten omdat zij/hij vindt dat je niet over dit onderwerp mag praten in het bijzijn van kinderen/vrouwen/... of omdat zij/hij niet over seksualiteit wil praten → 'Zou u liever in een ander kader over het onderwerp spreken? Wat kunnen we doen om zonder problemen te kunnen praten?'

- 'Ik herinner u eraan dat dit mijn werk is en dat ik verplicht ben mij te bekommeren om de gezondheid van de kinderen. Het gaat er niet om uw cultuur in vraag te stellen. Het gaat om het welzijn en de gezondheid van de kinderen. In dit opzicht zijn het dus wel mijn zaken. Hoe zouden we kunnen praten over de gezondheid van uw kinderen?' [Let op de reactie van uw gesprekspartner(s).]

5

DE OUDER VRAAGT U WAT U MET DEZE INFORMATIE GAAT DOEN

- 'We praten over VGV omdat het risico's inhoudt voor de gezondheid van uw dochter(s) en omdat er een wet bestaat over deze praktijk. Ik schrijf op wat wij bespreken, zodat mijn collega's zouden weten wat we besproken hebben en zodat ze u niet opnieuw dezelfde vraag moeten stellen.'

EEN OUDER ZEGT DAT ZIJ/HIJ HET MEISJE NIET WIL LATEN BESNIJDEN, MAAR DAT IEMAND ANDERS IN DE OMGEVING DIT WEL WIL (PARTNER, FAMILIE,...)

Reageer positief. Benadruk het feit dat de persoon er niet alleen voor staat: er zijn nog andere mensen in België die dezelfde stappen hebben ondernomen. *Vraag of de ouder eventueel op steun kan rekenen* (van het sociaal netwerk, deskundigen, vrienden, familie, de gemeenschap, ...) *Vraag of er personen zijn die de ouder kunnen steunen, als zij/hij het onderwerp zou aankaarten.*

Evalueer hoe dringend het risico is. Vraag aan de persoon welke ondersteuning zij/hij wenst/nodig heeft: *'Hoe zou ik u kunnen helpen?'* [Bemiddeling met de familie/partner/vrienden door een deskundige.]

Informeel de ouder over het bestaan van gespecialiseerde verenigingen (GAMS België, INTACT). Bekijk of zij/hij deze verenigingen kent en of zij/hij er al geweest is.

- Stel voor om samen contact op te nemen met de vereniging. *'Ik weet niet zeker wat we in deze situatie moeten doen, maar ik ken verenigingen die ons zouden kunnen helpen. Ik stel voor om ze samen op te bellen en hun raad te vragen. Dit kan in het begin zonder uw naam te vermelden.'*
- Stel voor om, met toestemming van de ouder,

later contact op te nemen met de vereniging, zodat de vereniging zelf contact op kan nemen met de ouder.

OPGELET :

! De contactgegevens van de verenigingen meegeven is onvoldoende. U moet de persoon begeleiden.

→ Er is hier sprake van een potentieel of reëel risico. Doe aangifte bij de jeugdbescherming indien het risico aanhoudt.

DE OUDER ZEGT DAT ZIJ/HIJ HET MEISJE NIET WIL LATEN BESNIJDEN, MAAR U HEBT DE INDRUK DAT ZIJ/HIJ SOCIAAL WENSELIJK ANTWOORDT

- *'U zegt dat u uw dochter niet wilt laten besnijden. Ik kan mij inbeelden dat u hier gemengde gevoelens bij hebt. Is dit wat u werkelijk wilt, of maakt u deze keuze omdat vrouwenbesnijdenis in België verboden is? Wat zou u doen mocht u in (naam van het land van herkomst) verblijven?'*

→ Noteer in het dossier dat er tijdens een volgend gesprek teruggekomen moet worden op deze vraag.

- 'We hebben het tijdens afgelopen gesprekken al gehad over gezondheid en wetgeving. Wat heeft u hiervan onthouden? Welke bijkomende informatie wenst u?'

→ Het gaat om een potentieel risico. Als volgende stap kunt u eventueel een gesprek plannen in het bijzijn van de partner/een sleutelpersoon/een bemiddelaar⁸. Doe aangifte bij de jeugdbescherming indien het risico aanhoudt.

DE OUDER ZEGT DAT ZIJ/HIJ HET MEISJE WIL LATEN BESNIJDEN

- 'Ik begrijp dat u uw dochter wilt laten besnijden. Hoe komt het dat/om welke redenen is dit belangrijk voor u?'

OPGELET :

- ! let erop dat u geen 'waarom'-vraag stelt. Dit kan veroordelend overkomen bij de gesprekspartner(s).

→ Verzamel de argumenten die belangrijk zijn voor de ouder en ontmantel ze vervolgens met behulp van tegenargumenten. (Voorbeelden hiervan vindt u op de website van GAMS België: www.gams.be)

Benadruk de gevaarlijke gevolgen voor de gezondheid van het meisje. Herinner de ouder

eraan dat er in België een wet bestaat die de rechten van het kind beschermt. Wees duidelijk als het over de wetgeving gaat.

Let op de manier waarop u het thema introduceert. Het is niet de bedoeling het gesprek stop te zetten, wel de ouder te informeren over de wet zonder dat de ouder "onderdrukt" wordt.

Het is erg moeilijk tot gedragsverandering te komen onder de bestaande sociale druk in de gemeenschap. De wetgeving en de rol van het gezag kunnen een eerste basis leggen om desondanks toch vooruit te geraken.

- 'Hoe wilt u dit aanpakken? Wat zijn uw plannen?'

→ Aan de hand van het antwoord kunt u evalueren hoe dringend het is stappen te ondernemen. U kunt ook tegenargumenten opsommen (let wel op dat er geen situatie van onderdrukking ontstaat).

- 'U hebt gezegd dat u uw dochter wilt laten besnijden. Ik maak mij hier zorgen over. U weet dat dit in België verboden is. [Licht de wetgeving toe en vermeld dat er in Frankrijk al personen veroordeeld werden om deze reden] Bespreek de mensen- en kinderrechten. VGV is strafbaar in Europa en in de wereld. [Herinner de ouder aan de gevaarlijke gevolgen voor de gezondheid van het meisje indien u dit nog niet eerder hebt gedaan] Ik zal (naam van de verenging) op de hoogte moeten brengen van mijn bezorgdheid. Zij zullen dan contact opnemen met u.'

→ Het gaat hier om een reëel risico. Als

volgende stap kunt u eventueel een gesprek plannen in het bijzijn van de moeder/vader, of kunt u een gespecialiseerde bemiddelaar inschakelen. Neem contact op met de gespecialiseerde verenigingen (GAMS België, INTACT). Zij zullen u raad geven in verband met de te ondernemen stappen, onder andere wat Jeugdbescherming betreft. Indien u beslist aangifte te doen bij Jeugdbescherming, is het van belang de ouders op de hoogte te brengen om transparantie te verzekeren.

Ga na of het meisje goed aangekomen is bij de hulporganisatie en bel haar later op om te zien hoe het met haar gaat.

HET MEISJE WIL NIET BESNEDEN WORDEN **MAAR** **VREEST ERVOOR** **DAT DIT TOCH ZAL** **GEBEUREN**

Ga op zoek naar een persoon die haar kan helpen binnen haar persoonlijk sociaal netwerk en schakel de hulp van een deskundige in.

Signaleer het risico bij Jeugdbescherming en schakel professionele hulp in (van uzelf of iemand anders) tijdens de begeleiding van het meisje. Bespreek met Jeugdbescherming welke gevolgen dit met zich meebrengt voor het meisje.

→ Het is belangrijk dat het meisje doorheen dit proces één of twee vertrouwenspersonen heeft (deskundigen en/of vriendinnen). Deze personen kunnen haar ondersteunen bij alle stappen die ze moet ondernemen, zowel op korte als op lange termijn.

SIGNALERING BIJ EEN ANDERE INSTELLING

Op deze manier wordt een brug gebouwd tussen twee instellingen. De persoon verantwoordelijk voor de opvolging, krijgt zo ook meer legitimiteit om het onderwerp met de ouders aan te kaarten.

- 'We hebben over VGV gesproken en ik ben nog steeds ongerust. Ik ben er nog niet van overtuigd dat jullie zullen afzien van een besnijdenis. Daarom zal ik mijn bezorgdheid delen met een collega en het signaleren bij (naam instelling).

NOTEN EN REFERENTIES

1. De begrippen vrouwenbesnijdenis en vrouwelijke genitale verminking (VGV) zullen door elkaar gebruikt worden om te verwijzen naar het geheel van de praktijken van genitale verminking.
2. Deze onderwerpen kunnen besproken worden met één of meerdere familieleden.
3. PIJPERS F.I.M., EXTERKATE M., de JAGER M., *Standpunt Preventie van Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV) door de Jeugdgezondheidszorg*, RIVM-rapport 295001017, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven, 2010.
4. Deze vragen richten zich tot families met dochter(s) die het risico lopen besneden te worden. De vragen kunnen ook gesteld worden in andere situaties: bij families die enkel zonen hebben maar die misschien in de toekomst dochters zullen krijgen OF bij families wiens dochters in het land van herkomst zijn gebleven.
5. Of u het gesprek al dan niet kan aangaan met het kind hangt af van de situatie, de leeftijd, de maturiteit van het kind, enz. Indien het gesprek plaatsvindt, mag het kind niet geïnstrueerd worden. Ook mag de bescherming tegen VGV niet louter op haar schouders rusten. Aarzel niet om contact op te nemen met de gespecialiseerde verenigingen om hier met hen over te praten.
6. U kunt de fiche gratis aanvragen bij GAMS België vzw. Het is een hulpmiddel om uitwisselingen op gang te brengen.
7. Het begrip "familie" heeft voor uw gesprekspartner(s) misschien een andere betekenis dan voor u. Bij sommige sociale groepen maken ook de leden van de uitgebreide familie (grootouders langs moeders- en vaderszijde, ooms, tantes, neven, nichten, ...) deel uit van de familie. Het gaat hier dus niet louter om de (hetero normatieve) kernfamilie (moeder, vader en kinderen).
8. De gespecialiseerde Belgische instellingen kunnen u hierbij helpen.
9. De interculturele bemiddelaar heeft als taak een gesprek tussen twee gesprekspartners, die een verschillende taal spreken, te vertalen (verbindingstolken), zodat beiden elkaar kunnen begrijpen. Zij/hij kan ook "bruggen bouwen" tussen culturen en respectievelijke culturele codes uitleggen, zodat de partners elkaars gedrag beter begrijpen ("cultureel decoderen"). Over het algemeen zijn culturele bemiddelaars afkomstig uit de gemeenschap voor de welke ze bemiddelen. (GAMS Belgique, INTACT, SC-MGF, 2014, *Recommandations visant à améliorer la prévention et la protection des filles et des femmes victimes ou à risque d'excision. Propositions du GAMS Belgique et d'INTACT avec le Réseau des Stratégies Concertées de lutte contre les MGF*, Bruxelles, p. 11.)

GEZAMENLIJKE
STRATEGIE
VGV

Met de steun van het Fonds New Life, beheerd door de
Koning Boudewijnstichting en het Europees Vluchtelingenfonds.

